Univerzita Palackého
v Olomouci

KOMORBIDNÍ DUŠEVNÍ ONEMOCNĚNÍ U MLADÝCH LIDÍ S PORUCHAMI ZPŮSOBENÝMI UŽÍVÁNÍM PSYCHOAKTIVNÍCH LÁTEK:

analýza dat z národních zdravotních registrů

Štěpánka Ptáčková
Mgr. Gabriela Rolová, Ph.D.
prof. Světlana Skurtveit, Ph.D.
prof. PhDr. Roman Gabrhelík, Ph.D.
PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

AT konference, Seč, 9. 6. 2026

Univerzita Palackého v Olomouci

východiska

- metaanalýza 192 epidemiologických studií: **63 % pacientů** s chronickou duševní poruchou je diagnostikováno **před 25. rokem** života (Solmi et al., 2022)
- problematika vzájemné souvislosti duševních obtíží a rizikového užívání OPL u dospívajících
- v ČR: Jandáč & Šťastná (2024): **34% prevalence** psychiatrické komorbidity u pacientů jedné ambulance dětské a dorostové adiktologie (nejčastěji F90-F98, F40-F48)
- Rolová et al. (2024): **57% prevalence** duálních poruch u klientů substitučních programů (registry)

celopopulační odhady míry výskytu komorbidních duševních poruch u **dospívajících a mladých lidí** s SUD v ČR zatím chybí

Univerzita Palackého v Olomouci

cíle

Na základě dat o pacientech, kteří mezi 6. a 24. rokem života byli diagnostikováni s poruchou způsobenou užíváním psychoaktivních látek, stanovit:

1. **roční kumulativní incidenci** komorbidních duševních onemocnění,

2. **standardizovanou míru incidence** jednotlivých duševních onemocnění pro celé sledované období (incidence rate, IR; standardizované na 1000 osobo-roků),

3. **srovnání míry incidence** jakékoliv duševní poruchy mezi definovanými skupinami (incidence rate ratio; IRR).

co tím máme na mysli?

SUD → **jakákoliv porucha** způsobená užíváním psychoaktivních látek. **V některých případech** analýzy zvlášť pro pacienty s klinicky rozvinutými formami SUD (tj. po odebrání pacientů s prostou akutní intoxikací)

duševní porucha → pro tyto účely jsme se rozhodli zahrnout **všechny skupiny duševních poruch** dle MKN-10 (k diskuzi)

závažná duševní porucha → SMI; severe mental illnesses představují skupinu diagnóz, do níž bývají zpravidla zařazeny **schizofrenie, bipolární afektivní porucha, těžká deprese** (periodická i depr. fáze), **PTSD a specifické poruchy osobnosti**

co tím máme na mysli?

roční incidence → % pacientů, u kterých byl v průběhu **jednoho roku po prvním výskytu SUD** zaznamenán první výskyt jakékoliv další duševní poruchy

míra incidence → **incidence** přepočítaná na **1000 osoboroků/PY** (PY = celkový počet let, který všichni pacienti dohromady strávili ve studii)

incidence rate ratio → **poměr měr incidence** určité události (v našem případě výskytu komorbidity) mezi skupinami – říká nám, kolikrát častěji k dané události dojde v jedné skupině ve srovnání s jinou

etické aspekty výzkumu

- výchozí data na žádost poskytnuta Ústavem zdravotnických informací a statistiky ČR
- rodná čísla nahrazena unikátním **číselným kódem**
  - umožňuje data-linkage napříč registry
  - znemožňuje identifikaci konkrétního člověka
    - § 73 Zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- uchovávání dat v **zabezpečeném** úložišti
- prezentace dat pouze v **agregované podobě**

Univerzita Palackého
v Olomouci

VÝSLEDKY

ČÁST I: roční incidence komorbidních poruch

ČÁST II: míra incidence komorbidních poruch

ČÁST III: srovnání míry incidence

Univerzita Palackého
v Olomouci

VÝSLEDKY

ČÁST I: roční incidence komorbidních poruch

ČÁST II: míra incidence komorbidních poruch

ČÁST III: srovnání míry incidence

výzkumný soubor

- **kritéria:**
  - **dvouleté wash-out** období
  - pacienti s **duševní poruchou předcházející SUD vyřazeni** → zachycujeme pouze nové případy
  - pacienti **sledováni po dobu jednoho roku** od prvního záznamu SUD
  - ti, kteří byli **sledováni kratší dobu** než jeden rok, **vyřazeni**

↓

celkem **25 113** pacientů,
z toho **8 419 žen (34 %)** a **16 694 mužů (66 %)**

	ženy *(n=8 419)*		muži *(n=16 694)*		celkem *(N=25 113)*		z toho pouze akutní intoxikace (%)
	n	%	n	%	n	%	
F10: alkohol	5045	59,9	10210	61,2	15255	60,7	85,3
F11: opioidy	141	1,7	191	1,1	332	1,3	20,8
F12: kanabinoidy	540	6,4	1590	9,5	2130	8,5	25,0
F13: hypnotika, sedativa	226	2,7	108	0,6	334	1,3	83,8
F14: kokain	13	0,2	21	0,1	34	0,1	32,4
F15: jiná stimulancia	888	10,5	1192	7,1	2080	8,3	19,5
F16: halucinogeny	50	0,6	112	0,7	162	0,6	58,6
F17: tabák	69	0,8	100	0,6	169	0,7	3,6
F18: prchavá rozpouštědla	19	0,2	24	0,1	43	0,2	60,5
F19: jiné látky, kombinace	798	9,5	1919	11,5	2717	10,8	16,9
polyvalentní při baseline	630	7,5	1227	7,3	1857	7,4	

roční incidence

podle věku a pohlaví

- roční incidence jakékoliv duševní poruchy: **25 %**
  - ženy: **28 %**, muži: **24 %**

- nejvyšší ve skupině pacientů s **vyšším věkem** při záchytu SUD

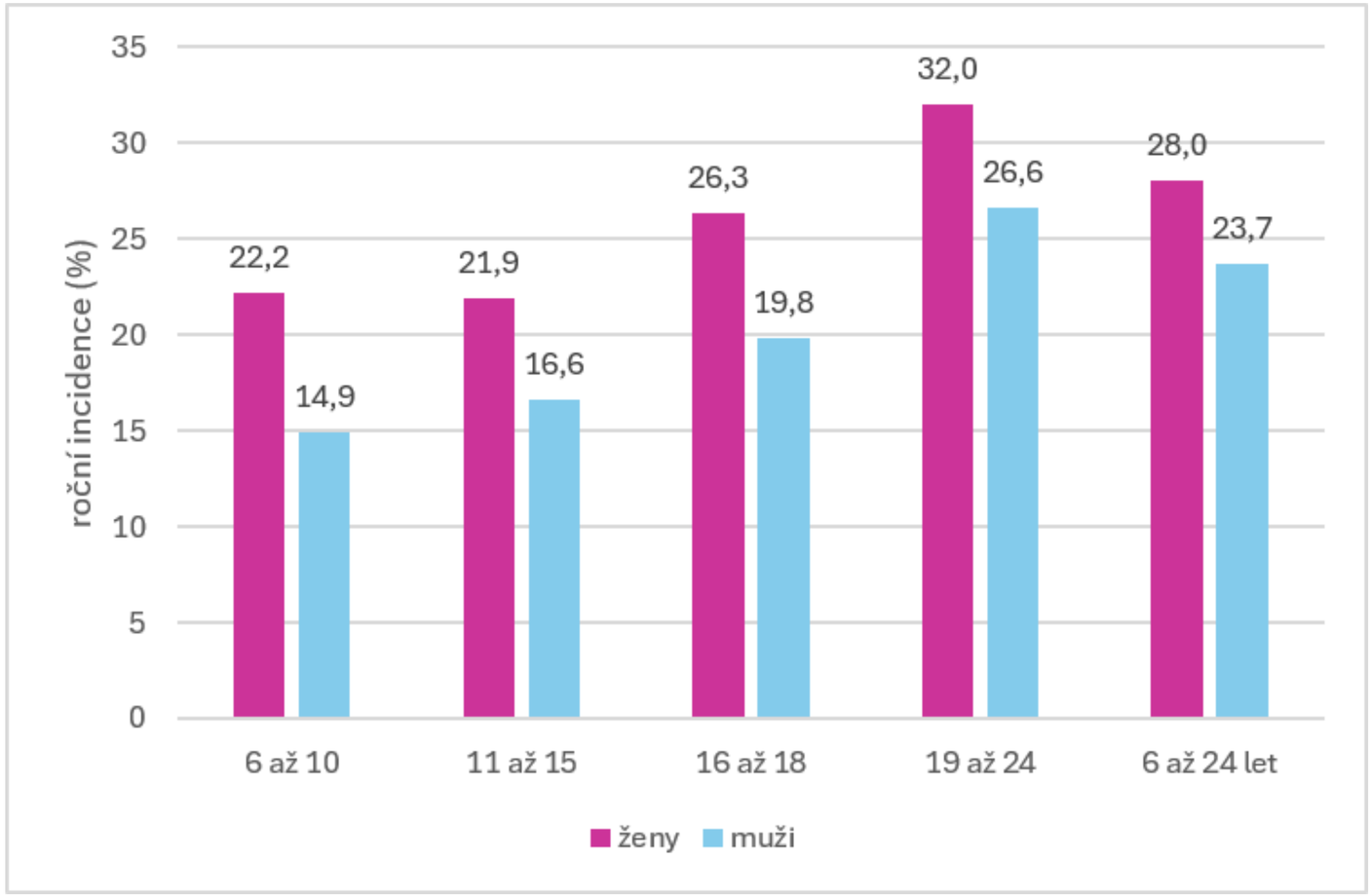

roční incidence

podle užívaných látek

	ženy (n=8 419)			muži (n=16 694)			celkem (N=25 113)		
diagnóza	N celkem	N s DP*	incidence (%)	N celkem	N s DP*	incidence (%)	N celkem	N s DP*	incidence (%)
F10	5045	900	17,8	10210	1338	13,1	15255	2238	14,7
F11	141	49	34,8	191	62	32,5	332	111	33,4
F12	540	244	45,2	1590	653	41,1	2130	897	42,1
F13	226	147	65,0	108	63	58,3	334	210	62,9
F14	13	3	23,1	21	9	42,9	34	12	35,3
F15	888	309	34,8	1192	422	35,4	2080	731	35,1
F16	50	16	32,0	112	30	26,8	162	46	28,4
F17	69	36	52,2	100	46	46,0	169	82	48,5
F18	19	7	36,8	24	5	20,8	43	12	27,9
F19	798	386	48,4	1919	881	45,9	2717	1267	46,6
>1 dg	630	262	41,6	1227	445	36,3	1857	707	38,1

*DP = duševní porucha jiná než porucha způsobená užíváním psychoaktivních látek

F10	F11	F12	F13	F14	F15	F16	F17	F18	F19
alkohol	opioidy	kanabinoidy	hypnotika, sedativa	kokain	jiná stimulancia	halucinogeny	tabák	prchavá rozpouštědla	jiné látky, kombinace

Univerzita Palackého
v Olomouci

A co když se podíváme jen na pacienty se „závažnějšími“ formami SUD

(tj. při vynechání pouhých akutních intoxikací)?

F10	F11	F12	F13	F14	F15	F16	F17	F18	F19
alkohol	opioidy	kanabinoidy	hypnotika, sedativa	kokain	jiná stimulancia	halucinogeny	tabák	prchavá rozpouštědla	jiné látky, kombinace

roční incidence

podle skupin duševních poruch

	ženy (n=8 419)		muži (n=16 694)		celkem (N=25 113)	
	N s DP*	incidence (%)	N s DP*	incidence (%)	N s DP*	incidence (%)
F0: organické poruchy	72	0,9	175	1,0	247	1,0
F2: schizofrenie, p. schizotypální a s bludy	272	3,2	880	5,3	1152	4,6
F3: afektivní poruchy	342	4,1	520	3,1	862	3,4
F4: neurotické, stresové, somatoformní p.	1503	17,9	2052	12,3	3555	14,2
F5: p. spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory	144	1,7	154	0,9	298	1,2
F6: poruchy osobnosti a chování	661	7,9	1371	8,2	2032	8,1
F7: mentální retardace	31	0,4	139	0,8	170	0,7
F8: poruchy psychického vývoje	14	0,2	39	0,2	53	0,2
F9: p. s obvyklým nástupem v dětství	459	5,5	587	3,5	1046	4,2
F99: neurčená duševní porucha	64	0,8	109	0,7	173	0,7

*DP=duševní porucha jiná než způsobená užíváním psychoaktivních látek

roční incidence

závažných duševních poruch

	ženy (n=8 419)		muži (n=16 694)		celkem (N=25 113)	
skupina onemocnění	n	%	n	%	n	%
F20: schizofrenie	131	1,6	543	3,3	674	2,7
F31: bipolární afektivní porucha	46	0,6	71	0,4	117	0,5
F32.2 & F32.3: těžká depresivní fáze	33	0,4	47	0,3	80	0,3
F33.2 & F33.3: periodická deprese	7	0,1	30	0,2	37	0,2
F43.1 PTSD*	26	0,3	22	0,1	48	0,2
F60 specifické poruchy osobnosti	529	6,3	745	4,5	1274	5,1
jakékoliv SMI**	683	8,1	1284	7,7	1967	7,8

*PTSD = post-traumatic stress disorder; posttraumatická stresová porucha;
**SMI = severe mental illness; závažné duševní onemocnění

Univerzita Palackého
v Olomouci

VÝSLEDKY

ČÁST I: roční incidence komorbidních poruch

ČÁST II: míra incidence komorbidních poruch

ČÁST III: srovnání míry incidence

výzkumný soubor

- **kritéria:**
  - **dvouleté wash-out** období
  - pacienti s **duševní poruchou předcházející SUD vyřazeni** → zachycujeme pouze nové případy

↓

celkem **28 028** pacientů,
z toho **9 455 žen (34 %)** a **18 573 mužů (66 %)**

výzkumný soubor

	ženy	muži	celkem
charakteristiky souboru a follow-up			
celkový počet (%)	9 455 (33,7)	18 573 (66,3)	28 028
počet osoboroků (%)	33 283 (32,5)	68 980 (67,5)	102 263
průměrná délka follow-up (SD)	3,5 (2,5)	3,7 (2,5)	3,6 (2,5)
medián délky follow-up (IQR)	3,4 (4,5)	3,7 (4,5)	3,6 (4,5)
věk při první diagnóze SUD			
průměr (SD±)	18,2 (3,4)	19,4 (3,2)	19,0 (3,3)
medián (IQR)	18 (5)	20 (5)	19 (6)
modus	16	22	22

*osoboroky = celkový počet let, který všichni pacienti dohromady strávili ve studii

míra incidence a incidence rate ratio

- umožňuje stanovit incidenci při zohlednění odlišné délky sledování jednotlivých skupin
- **umožňuje srovnat míru incidence** mezi definovanými skupinami (IRR)

---

námi sledované skupiny:

1. pohlaví: ženy x muži
1. polyvalentní užívání: 1 SUD x více SUD
1. věk při první SUD: 6 až 10 let x 11 až 15 let x 16 až 18 let x 19 až 24 let
1. první SUD: F10 x F11 x F12 x ... x F19

	ženy (n=9 455)				muži (n=18 573)				celkem (N=28 028)			
SUD	PY	N s DP	IR/1000 PY	95% CI	PY	N s DP	IR/1000 PY	95% CI	PY	N s DP	IR/1000 PY	95% CI
F10	22308	751	33,7	31,3-36,2	48030	1239	25,8	24,4-27,3	70338	1990	28,3	27,1-29,6
F11	696	58	83,3	63,2-107,7	970	74	76,3	59,9-95,8	1666	132	79,2	66,3-94,0
F12	3099	276	89,1	78,9-100,2	8181	722	88,3	81,9-94,9	11280	998	88,5	83,1-94,1
F13	655	150	229,1	193,9-268,9	438	69	157,7	122,7-199,6	1092	219	200,5	174,8-228,9
F14	73	4	54,6	14,9-139,8	138	9	65,3	29,8-123,9	211	13	61,6	32,8-105,3
F15	4737	373	78,7	71,0-87,2	6014	537	89,3	81,9-97,2	10751	910	84,6	79,2-90,3
F16	239	23	96,4	61,1-144,6	633	43	68,0	49,2-91,6	871	66	75,7	58,6-96,4
F17	1283	104	81,1	66,2-98,2	1950	150	76,9	65,1-90,3	3233	254	78,6	69,2-88,9
F18	72	6	82,8	30,4-180,1	178	9	50,4	23,1-95,7	251	15	59,8	33,4-98,6
F19	3202	403	125,9	113,9-138,8	7827	928	118,6	111,1-126,5	11029	1331	120,7	114,3-127,3
>1 dg	2310	198	85,7	74,2-98,5	4491	363	80,8	72,7-89,6	6801	561	82,5	75,8-89,6

*PY = person-years; osoboroky; DP = duševní porucha jiná než SUD; IR/1000PY = incidence rate; míra incidence na 1000 osoboroků; 95% CI = 95% konfidenční interval odhadu

F10	F11	F12	F13	F14	F15	F16	F17	F18	F19
alkohol	opioidy	kanabinoidy	hypnotika, sedativa	kokain	jiná stimulancia	halucinogeny	tabák	prchavá rozpouštědla	jiné látky, kombinace

Univerzita Palackého
v Olomouci

VÝSLEDKY

ČÁST I: roční incidence komorbidních poruch

ČÁST II: míra incidence komorbidních poruch

ČÁST III: srovnání míry incidence

srovnání míry incidence

v jednotlivých skupinách

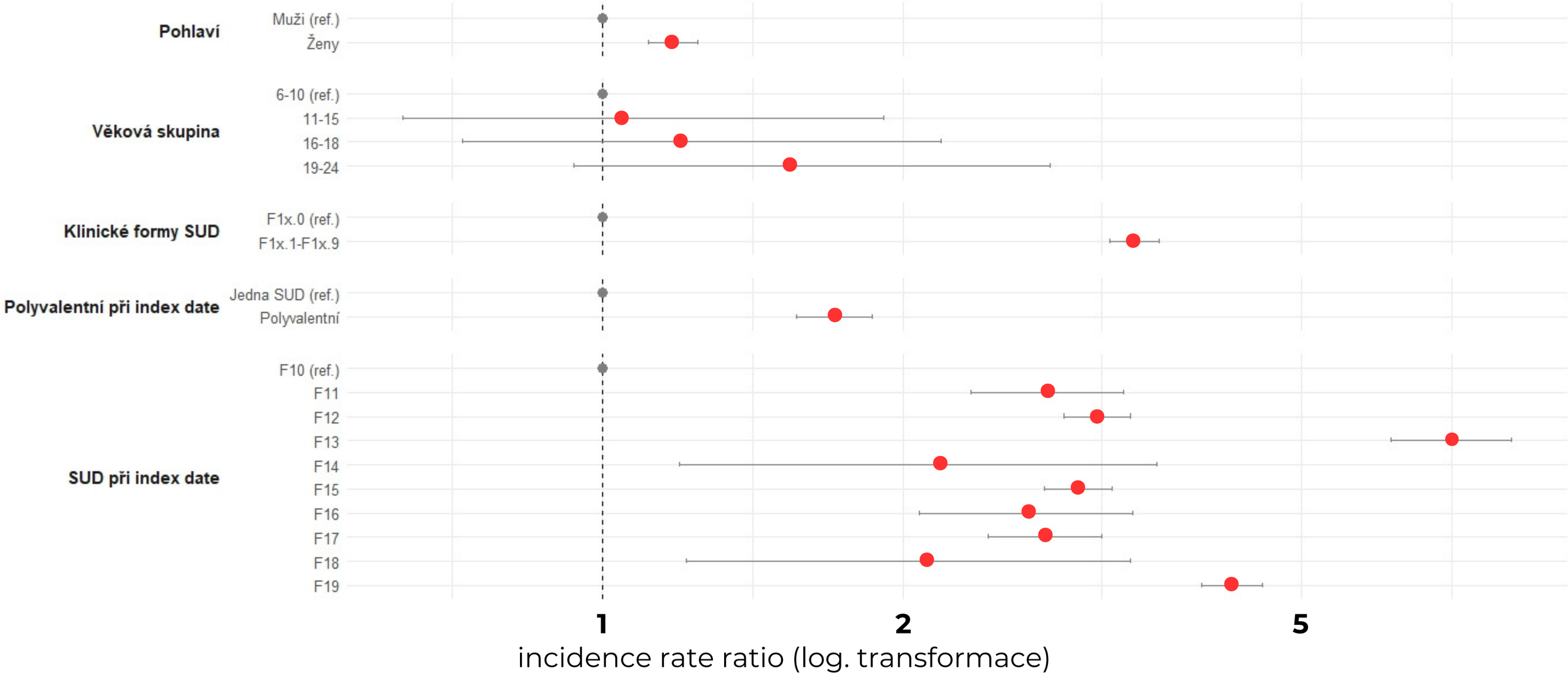

pár bodů k diskuzi a limity

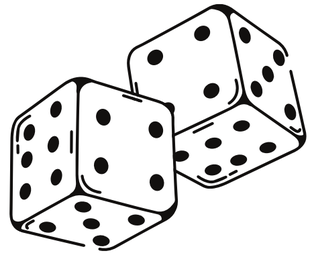

- poměrně výrazné **rozdíly mezi látkami**, pohlavími i věkovými skupinami
  - možný vliv odlišného zastoupení prostých akutních intoxikací → příště bez nich?
- nejvyšší výskyt komorbidit u rizikových **uživatelů psychoaktivních léků**
  - vulnerabilní populace, která má jednodušší přístup k lékům?
  - „ospravedlnění" preskripce psychoaktivních léků lékaři?
- nejvyšší výskyt komorbidit u pacientů **s vyšším věkem při záchytu** SUD
  - dostanou se k péči až v závažnějším stavu?
- vysoký výskyt zejména **neurotických poruch** a **poruch osobnosti** a chování u dospělých
  - neurotické poruchy: značně heterogenní skupina zahrnující i typické nestigmatizační diagnózy (zejm. porucha přizpůsobení) → příště bez nich?
  - poruchy osobnosti: vysoký výskyt v ČR oproti Norsku zaznamenali také Rolová a kol. (2024) → vliv zvyklostí v oblasti vykazování? Možný vliv komorbidních nelátkových závislostí

reference

Rolová, G., Skurtveit, S., Gabrhelík, R., Mravčík, V., & Odsbu, I. (2024). Exploring dual diagnosis in opioid agonist treatment patients: a registry-linkage study in Czechia and Norway. *Addiction Science & Clinical Practice, 19*(1). https://doi.org/10.1186/s13722-024-00467-5

Jandáč, T., & Šťastná, L. (2024). Analysis of the Relationship between Psychiatric and Addiction-Related Disorders in Patients of an Outpatient Addiction Treatment Clinic for Children and Adolescents. *Children, 11*(4), 414. https://doi.org/10.3390/children11040414

Solmi, M., Radua, J., Olivola, M., Croce, E., Soardo, L., Salazar de Pablo, G., Il Shin, J., Kirkbride, J. B., Jones, P., Kim, J. H., Kim, J. Y., Carvalho, A. F., Seeman, M. V., Correll, C. U., & Fusar-poli, P. (2022). Age at onset of mental disorders worldwide: large-scale meta-analysis of 192 epidemiological studies. *Molecular* https://doi.org/10.1038/s41380-021-01161-7

Univerzita Palackého
v Olomouci

Ráda zodpovím jakékoliv otázky

Děkuji za pozornost!

kontakt: stepanka.ptackova01@upol.cz

Jak to interpretovat?

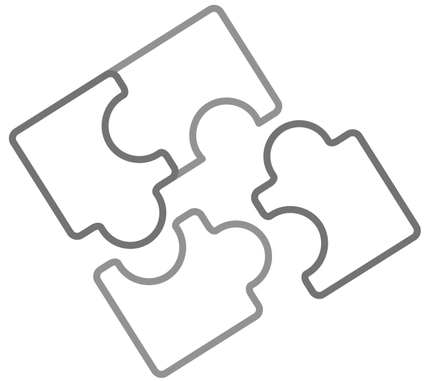

- **pohlaví**
  - u **žen** je míra incidence psychiatrické komorbidity **o 20 % vyšší** než u mužů (IRR = 1,2)
- **věk při první diagnóze SUD**
  - pacienti, u nichž se SUD rozvinou/zachytí **ve vyšším věku** (19 až 24 let), jsou **častěji** diagnostikováni s komorbidní duševní poruchou (IRR = 1,5 vůči nejmladší skupině)
- **polyvalentní užívání**
  - pacienti, kteří při záchytu SUD **užívají více látek** současně, mají míru incidence o **60 % vyšší** než uživatelé jedné látky (IRR = 1,6)
- **primární látka**
  - IR je nejvyšší u pac. s **hypnotiky/sedativy** (IRR = 7,1 vůči alkoholu), dále **F19** (IRR = 4,3) a **kanabinoidy** (IRR = 3,1)